

MODEL ZA TERMINOLOŠKO STANDARDIZACIJO

Projekt CrossTerm

Crossborder standardization
of institutional terminology

Projektni partnerji

Kazalo

1. Uvod	4
Kaj je projekt CrossTerm?	4
Glavni rezultati projekta CrossTerm	5
Dodatne informacije	6
2. Kako uporabljati model za standardizacijo?	7
3. Terminološka standardizacija v projektu CrossTerm	8
3.1 Prenos terminov v različne kontekste in iz njih	9
Prenos terminov iz slovenščine v Italiji v italijanščino v Sloveniji: uvod	10
Kaj smo naredili v projektu CT?	10
Česa smo se naučili?	10
Prenos terminov iz slovenščine v Italiji v italijanščino v Sloveniji: kaj storiti, kako ravnati	11
Prenos terminov iz slovenščine v Italiji v italijanščino v Sloveniji: česa NE SMEMO storiti	11
Prenos terminov iz slovenščine v Italiji v furlanščino v Italiji: uvod	12
Kaj smo naredili v projektu CT?	12
Česa smo se naučili?	12
Prenos terminov iz slovenščine v Italiji v furlanščino v Italiji: kaj storiti, kako ravnati	13
Prenos terminov iz slovenščine v Italiji v furlanščino v Italiji: česa NE SMEMO storiti	13
Skupna trijezična standardizacija	14
3.2 Standardizacija terminov s področja akademskih nazivov in poklicnih kvalifikacij: uvod	15
Kaj smo naredili v projektu CT?	15
Česa smo se naučili?	16
Standardizacija terminov s področja akademskih nazivov in poklicnih kvalifikacij: italijanski sistem	16
Standardizacija terminov s področja akademskih nazivov in poklicnih kvalifikacij: slovenski sistem	18
Standardizacija terminov s področja akademskih nazivov in poklicnih kvalifikacij: kaj storiti, kako ravnati	18
Standardizacija terminov s področja akademskih nazivov in poklicnih kvalifikacij: česa NE SMEMO storiti	19
Standardizacija terminov s področja akademskih nazivov in poklicnih kvalifikacij: drugi vidiki – priporočila	19
Dodatne informacije	19
3.3 Standardizacija terminov s področja delovnega prava: uvod	20
Kaj smo naredili v projektu?	20
Česa smo se naučili?	21
Standardizacija terminov s področja delovnega prava: italijanski sistem	22
Standardizacija terminov s področja delovnega prava: slovenski sistem	22
Standardizacija terminov s področja delovnega prava: kaj storiti, kako ravnati	22

Standardizacija terminov s področja delovnega prava: česa NE SMEMO storiti	23
Standardizacija terminov s področja delovnega prava: dodatni vidiki – priporočila	23
Dodatne informacije	23
3.4 Standardizacija terminov s področja prostorskega načrtovanja in urbanizma: uvod	24
Kaj smo naredili v projektu CT?	25
Česa smo se naučili?	25
Standardizacija terminov s področja prostorskega načrtovanja in urbanizma: italijanski sistem	26
Standardizacija terminov s področja prostorskega načrtovanja in urbanizma: slovenski sistem	26
Standardizacija terminov s področja prostorskega načrtovanja in urbanizma: kaj storiti, kako ravnati	27
Standardizacija terminov s področja prostorskega načrtovanja in urbanizma: česa NE SMEMO storiti	27
Standardizacija terminov s področja prostorskega načrtovanja in urbanizma: dodatni vidiki – priporočila	28
Dodatne informacije	28
3. Sklepi	29
PRILOGE	30

1. Uvod

V tem uvodnem poglavju na kratko predstavljamo model za terminološko standardizacijo in projekt CrossTerm. V prvem delu poglavja opisujemo izpeljane dejavnosti, glavne dosežke in orodja, ki so na voljo različnim ciljnim skupinam tudi po koncu projekta. V nadaljevanju podajamo navodila za uporabo tega modela za standardizacijo.

Model za standardizacijo je eden izmed ključnih rezultatov projekta CrossTerm. Je praktičen in funkcionalen priročnik za vse, ki se na čezmejnem območju med Italijo in Slovenijo ukvarjajo s pravno-upravno terminologijo: za prevajalce, tolmače, referente na okencih, zaposlene v javni upravi ter strokovnjake s področja jezikoslovja in terminologije.

V dokumentu predstavljamo konkretne metode in načine čezmejne terminološke standardizacije, ki smo jih razvili v okviru projekta. Vsebina je urejena po tematskih sklopih: od prenosa terminov med različnimi jezikovnimi okolji in trijezične standardizacije na področju akademskih nazivov in poklicnih kvalifikacij, delovnega prava ter prostorskega načrtovanja do standardizacije toponomastike in promocije manjšinskih jezikov.

Na koncu dodajamo dve dodatni poglavji, ki obravnavata načela standardizacije toponomastike ter promocije manjšinskih jezikov, večjezičnega poslovanja in medjezikovnega posredovanja v javni upravi.

Pri vsakem tematskem sklopu je opisano, kaj je bilo narejeno v okviru projekta, česa smo se naučili, katere postopke je treba sprejeti in katerim napakam se je treba izogibati. Poleg tega so v vsakem razdelku tudi praktična priporočila in povezave do uporabnih virov.

Cilj dokumenta je ponuditi uporabno orodje, ki strokovnjake usmerja pri vsakdanjem delu ter zagotavlja usklajenost, kakovost in trajnost terminološkega dela v čezmejnem prostoru.

¹ V tem dokumentu se moški slovnični spol uporablja kot domnevno nezaznamovan za vse spole.

Kaj je projekt CrossTerm?

Projekt CrossTerm (angl. Crossborder standardization of institutional terminology) se (so) financira iz sredstev Programa Interreg VI-A Italija–Slovenija. Projekt je obravnaval ključen izziv čezmejnega območja: učinkovito upravljanje jezikovne raznovrstnosti v javni upravi.

Na območju sodelovanja sobiva več jezikov. Med avtohtonimi naj omenimo italijanščino, slovenščino in furlanščino, katerih raba je pogosto nedosledna. Številne težave pri čezmejnem poslovanju izvirajo iz nestandardizirane pravno-upravne terminologije, kar povzroča nesporazume in otežuje dostop do javnih storitev.

Cilj projekta je bil izboljšati kakovost jezikovnih storitev v javni upravi s pomočjo skupnih strategij, modelov in orodij za terminološko standardizacijo.

Glavni rezultati projekta CrossTerm

Projekt CrossTerm je bil razdeljen na več faz (delovnih paketov) in dejavnosti, ki so prinesle konkretne in merljive dosežke.

1) **Analiza trenutnega stanja.** Partnerji so izvedli poglobljeno analizo potreb in dobrih praks pri večjezičnem poslovanju javne uprave na čezmejnem območju. Analiza je omogočila pregled obstoječih izzivov in opredelitev prednostnih ukrepov. Ugotovitve so bile predstavljene na **konferenci**, namenjeni javnosti, in objavljene v **publikaciji**, ki je na voljo na spletu.

2) **Terminološka standardizacija:** Dejavnosti so zajele več tematskih področij, kot so:

- **prenos terminov med jezikovnimi okolji** (italijanščina–slovenščina in slovenščina–furlanščina);
- **standardizacija terminov na področju akademskih nazivov in poklicnih kvalifikacij, delovnega prava ter prostorskega načrtovanja in urbanistike;**
- opredelitev načel in metod **standardizacije toponomastike**, zlasti na večjezičnih območjih in tam, kjer govorijo manjšinski oziroma regionalni jezik;
- **promocija in spodbujanje rabe manjšinskih in regionalnih jezikov** tudi v okviru večjezičnega poslovanja in medjezikovnega posredovanja v javni upravi.

V drugem delovnem paketu so partnerji pripravili tudi **specializirane glosarje** in **model za terminološko standardizacijo**.

3) Vzporedno z delom čezmejnih strokovnih delovnih skupin za standardizacijo je posebna delovna skupina razvila **spletno platformo** z naprednim **terminološkim orodjem IKT** za iskanje in upravljanje terminologije. Orodje združuje ključne projektne dosežke in omogoča njihovo praktično uporabo.

4) Nazadnje so projektni in pridruženi partnerji pripravili **skupni strateški dokument**, katerega cilj je podpirati večjezično poslovanje in medjezikovno posredovanje v javni upravi na obmejnem območju. Dokument vsebuje niz predlogov in priporočil, namenjenih institucijam in skupnostim čezmejnega območja.

Učinkovit participativni pristop je zagotovil aktivno vključevanje projektnih in pridruženih partnerjev v skupne dejavnosti. Na tak način rezultati neposredno odgovarjajo na dejanske potrebe območja in ciljnih skupin.

Dodatne informacije:

Interreg VI-A Italija – Slovenija: www.ita-slo.eu/sl/crossterm

Povezava do projektne platforme CT: <https://crossterm.slori.org/>

Projektni partnerji:

Slovenski raziskovalni inštitut / Istituto sloveno di ricerche / Istitût sloven di ricercjis - LP
Region Autonome Friûl-Vignesie Julie / Regione Autonoma Friuli Venezia Giulia /
Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina - PP2

Comunità autogestita costiera della nazionalità italiana / Obalna samoupravna skupnost
italijanske narodnosti / Comunitât autogjestide costiere de nazionalitât taliane - PP3

Agenzie regionâl pe lenghe furlane / Agenzia regionale per la lingua friulana / Deželna
agencija za furlanski jezik - PP4

Univerza v Ljubljani, Fakulteta za računalništvo in informatiko / Facoltà di Informatica
dell'Università di Lubiana / Facoltà di Informatiche de Università di Lubiane - PP5

Znanstveno-raziskovalno središče Koper / Centro di ricerche scientifiche di Capodistria -
PP6

Pridruženi partnerji:

Comune di Udine / Comun di Udin - PA1; Partenariato transfrontaliero EURADRIA tra Italia
e Slovenia, capofilato dalla RA FVG Direzione Centrale Lavoro, Formazione, Istruzione e Fam-
iglia - PA2; GECT GO / EZTS GO - PA3; Comune di Duino Aurisina / Občina Devin Nabrežina
- PA4; Comune di Monrupino / Občina Repentabor - PA5; Univerza v Novi Gorici - PA6; Di-
partimento di Scienze Giuridiche, del Linguaggio, dell'Interpretazione e della Traduzione,
Università degli Studi di Trieste - PA7; Comune Savogna d'Isonzo / Občina Sovodnje ob Soči
- PA8; Comune di Doberdò del Lago / Občina Doberdob - PA9; Consolato Generale d'Italia
a Capodistria - PA10; Zavod republike Slovenije za zaposlovanje, Območna služba Koper -
PA11; Občina Piran / Comune di Pirano - PA12; Comune di Gemona del Friuli - PA13; Občina
Ankaran / Comune di Ancarano - PA14; Mestna občina Koper / Comune città di Capodistria
- PA15; Generalni konzulat Republike Slovenije v Trstu - PA16; Italijanistika, Fakulteta za hu-
manistične študije, Univerza na Primorskem / Dipartimento di Italianistica, Facoltà di studi
umanistici, Università del Litorale - PA17; Comune di Sgonico / Občina Zgonik - PA18; Co-
mune di San Dorligo della Valle / Občina Dolina - PA19; Comune di San Floriano del Collio /
Občina Števerjan - PA20; Comune di Codroipo - PA21; Občina Izola / Comune di Isola - PA22

2. Kako uporabljati model za standardizacijo?

Želimo, da bi bil model za standardizacijo konkretna in uporabna podpora za vse, ki morajo prepoznavati, izbirati ali standardizirati termine.

Čeprav je terminološka standardizacija praviloma dolgotrajen proces, ki zahteva sodelovanje skupin(e) strokovnjakov in usklajevanje različnih vidikov, jo je treba – zlasti v dvojezičnih in večjezičnih okoljih – pogosto obravnavati kot sprotni izziv, ki ga je treba rešiti v zelo kratkem času in z omejenimi viri.

V času hitrega tehnološkega razvoja informacije niso več težko dostopne. Ključna naloga je izbrati najustreznejšo rešitev med številnimi možnostmi, ki jih ponujajo različni viri.

Omenjeni model je torej lahko koristen prav zato, ker prinaša izkušnje različnih delovnih skupin, ki so se spopadale s konkretnimi težavami in sprotnimi potrebami.

Povezava do terminološkega orodja: <https://crossterm.slori.org/app>

Povezava do glosarjev CrossTerm: <https://crossterm.slori.org/vocabulary>

Povezava do videa z navodili:

3. Terminološka standardizacija v projektu CrossTerm

Projekt CrossTerm je omogočil uporabo načel in metod terminološke standardizacije v konkretnih in kompleksnih okoliščinah čezmejnega območja med Italijo in Slovenijo. Partnerji so med delom obravnavali posebne izzive in razvili inovativne rešitve. Delo je potekalo po dveh dopolnjujočih se pristopih.

1. Prenos terminov med jezikovnimi okolji

Prvi del dejavnosti je obsegal prenos že standardiziranih terminov iz enega konteksta v drugega. Projektna skupina je terminologijo, ki je za slovenščino v Italiji že ustaljena, prenesla v druga jezikovna okolja programskega območja, kot sta italijanščina v Sloveniji in furlanščina v Italiji.

S tem pristopom smo izpostavili že opravljeno terminološko delo in preverili njegovo uporabnost pri prehodu med državama ali med različnimi jezikovnimi pari.

2. Skupna čezmejna terminološka standardizacija

Drugi del dejavnosti je obsegal skupno trijezično standardizacijo (italijanščina, slovenščina, furlanščina) na treh strateških področjih čezmejnega sodelovanja, kot so:

2.1 akademski nazivi in poklicne kvalifikacije (področje je ključno za intelektualno mobilnost in priznavanje kompetenc);

2.2 delovno pravo (področje je bistveno za zagotavljanje pravic in varstva čezmejnih delavcev);

2.3 urbanizem in prostorsko načrtovanje (področje je pomembno za sodelovanje lokalnih skupnosti pri upravljanju prostora).

Skupna standardizacija je imela pilotni značaj. Zahtevala je razvoj specifičnih metodologij in določitev posebnih časovnih okvirov.

3.1 Prenos terminov v različne kontekste in iz njih

Prenos terminov pomeni prilagoditev in uporabo že standardiziranih terminov iz enega jezikovnega para v novih jezikovnih in/ali normativnih ter institucionalnih kontekstih. Pri tem preverimo uporabnost že standardizirane terminologije in po potrebi uvedemo spremembe. V postopku terminološke standardizacije je tak pristop učinkovit in smotr.

Preden se na novo lotimo standardizacijskih postopkov, ki zahtevajo veliko časa, sredstev in strokovnega znanja, moramo preveriti, ali že obstaja standardizirana terminologija, ki jo lahko prenesemo in prilagodimo.

Tak pristop omogoča:

- ponovno uporabo že opravljenega dela in preprečevanje podvajanja;
- skrajšanje časa in zmanjšanje stroškov standardizacije;
- zagotavljanje skladnosti med različnimi jezikovnimi pari znotraj istega zemljepisnega območja (npr. italijanščina–slovenščina in italijanščina–furlanščina v Italiji) ali znotraj istega jezikovnega para na dveh območjih (npr. slovenščina–italijanščina v Sloveniji in italijanščina–slovenščina v Italiji);
- hitrejšo dostopnost terminoloških virov za končne uporabnike.

Prenos je posebej koristen v večjezičnih okoljih, kot je čezmejno območje, kjer že obstajajo uveljavljene terminološke rešitve za posamezni jezikovni par. Te so lahko podlaga za oblikovanje terminologije v drugih jezikih območja.

Prenos seveda ni nikoli samodejen: vedno zahteva natančno preverjanje ustreznosti terminov v novem jezikovnem, pa tudi kulturnem, pravnem in upravnem kontekstu. Po potrebi moramo termine prilagoditi, dopolniti ali spremeniti.

Prenos terminov iz slovenščine v Italiji v italijanščino v Sloveniji: uvod

Termini, ki jih je Centralni urad za slovenski jezik pri AD FJK standardiziral za potrebe slovenske in slovensko govoreče skupnosti v Italiji (torej izhajajoč iz italijanskega izvirnika in z iskanjem slovenskega ustreznika), se lahko uporabljajo tudi »v obratni smeri«, tj. pri Uradu za dvojezičnost OSSIN za potrebe italijanske in italijansko govoreče skupnosti v Sloveniji (torej izhajajoč iz slovenskega izvirnika in z iskanjem italijanskega ustreznika).

Kaj smo naredili v projektu CT?

Pred sestavo delovne skupine ter začetkom prenosa in terminološke standardizacije je OSSIN izbrala termine, ki so bili nato predmet standardizacijskega postopka. V tej fazi se je OSSIN osredotočila na luščenje slovenskih terminov za standardizacijo v italijanščini in upoštevala njihovo dejansko uporabnost v veljavnem normativnem okviru v Sloveniji.

Ker so se prvotno predlagani termini nanašali na italijanski pravni sistem, je OSSIN svojo izbiro usmerila v termine, ki opisujejo institucije in pravne instrumente slovenskega pravnega reda. Cilj je bil zagotoviti pojmovno skladnost z lokalnim normativnim kontekstom ter omogočiti učinkovito prenosljivost v italijanski jezik.

Česa smo se naučili?

1. Vsi termini niso v celoti prenosljivi. V nekaterih primerih pravni pojmi s prvotnega seznama niso imeli neposrednih ustreznikov v slovenski zakonodajni ureditvi.

V nekaterih primerih smo med srečanji presodili, da je treba poseči že v izhodiščni slovenski termin, če je ta izražal podoben, vendar ne popolnoma enak pojem ali če se poimenovanje ni popolnoma ujemalo z uradno terminologijo v rabi.

2. Pred potrditvijo posameznih terminov je bilo treba opraviti poglobljeno primerjavo zadevnih pravnih redov, da bi preprečili pojmovna prekrivanja ali lažne ustreznice.

Pri tem je bilo ključno zagotoviti sodelovanje strokovnega osebja, s čimer smo poskrbeli za terminološko natančnost in ustrezno upoštevanje pravnih učinkov.

3. Med delom smo preverjali, ali se lahko italijanski termin, ki je bil za Centralni urad za slovenski jezik v Italiji pri AD FJK izhodiščen, uporabi tudi v kontekstu italijanske narodne skupnosti v Sloveniji.

Na ta način smo želeli ohraniti terminološko kontinuiteto z že uveljavljenimi rešitvami v Italiji in zagotoviti večjo jasnost za italijansko govoreče uporabnike, upoštevali pa smo tudi potrebo po novih prevodnih rešitvah, kjer bi bil lahko neposreden prenos italijanskega termina zavajajoč ali pojmovno neskladen s slovenskim pravnim redom.

Prenos terminov iz slovenščine v Italiji v italijanščino v Sloveniji: kaj storiti, kako ravnati

- Sestaviti delovno skupino s strokovnjaki s pravno-upravnega področja v obeh pravnih sistemih, in sicer s prevajalci, jezikoslovci, administrativnim osebjem itd.
- Upoštevati posebnosti obeh pravnih redov ter razlike, pojmovne specifike in dejanske potrebe pri uporabi.
- Obravnavane termine opremiti s kratkimi pojmovnimi pojasnili, da se olajša razumevanje med razpravami ter zagotovi jasnejši in bolj usklajen pregled obravnavanih vsebin.
- Prednostno obravnavati najpogosteje uporabljene in najbolj kočjive termine ter tiste, katerih pomen se glede na pravni red spreminja.

Prenos terminov iz slovenščine v Italiji v italijanščino v Sloveniji: česa NE SMEMO storiti

- Ne smemo uporabljati le jezikovnih ustreznic, ne da bi predhodno preverili ustrezen pravni kontekst.
- Prenosa in terminološke standardizacije ne smemo predvideti brez kratkih pojasnjevalnih opomb o razlogih, ki so privedli do izbire določenega ustreznika.
- Ne smemo nekritično uporabljati že obstoječih rešitev, na primer prevzemati že uveljavljenih italijanskih prevodov terminov, povezanih s slovenskim pravnim redom, samo zato ker so se že »utrдили«.
- Primerjati moramo vzporedne in primerljive vire v obeh jezikih.

Prenos terminov iz slovenščine v Italiji v furlanščino v Italiji: uvod

Že standardizirani termini za slovenski jezik so imeli pomembno referenčno vlogo pri oblikovanju temeljnega in skupnega nabora terminologije za področje javne uprave. Partnerjem so omogočili delo v enotnem in terminološko usklajenem okviru.

Raziskovalno delo, analiza, primerjanje in normiranje korpusa slovenskih terminov za javno upravo so ARLeFu ponudili dragoceno izhodišče in zanesljivo primerjalno osnovo, tudi z metodološkega vidika, za lematizacijo iz italijanščine v furlanščino. Ključno je, da so tako nabor terminov kot tudi sam proces standardizacije skupni. Le tako lahko nastane enotno orodje, v katerem ima isti pojem v vseh treh jezikih enako pravno moč. To preprečuje interpretativne dvoumnosti na pravno-upravnem področju in omogoča oblikovanje vsebinsko usklajenih obrazcev v različnih jezikih.

Kaj smo naredili v projektu CT?

Pri standardizaciji terminov v projektu CrossTerm smo sledili cilju, da vsakemu pravno-upravnemu pojmu ustrezajo usklajeni standardizirani termini v italijanščini, slovenščini in furlanščini. V furlanščini smo se osredotočili predvsem na termine, ki še niso bili prevedeni iz italijanščine ali pa so bili problematični in so zahtevali dodatno razjasnitev. Postopek je potekal v več korakih:

- sestavili smo delovno skupino prevajalcev, jezikoslovcev in univerzitetnih profesorjev s področja prava;
- pripravili smo seznam terminov za prevod na podlagi že potrjenih terminov projektnih partnerjev; preverili smo ustreznost znotraj deželnega in državnega upravnega sistema, iz katerega izhaja furlanska manjšina; seznam smo dopolnili še s pogosto rabljenimi termini v italijanskih upravnih obrazcih;
- sledili sta natančna analitična obdelava in standardizacija, pri kateri smo določili najustreznejše rešitve glede na obliko in pomen;
- pripravili smo glosarje pravno-upravnih terminov in predlagali furlanske ustreznice za termine, ki jih prej ni bilo, niso obstajali v ustreznem pomenu ali pa so zahtevali dodatno pojmovno razjasnitev.

Česa smo se naučili?

V tej fazi smo spoznali več vsebin, povezanih s projektom, in se o njih veliko naučili:

- bistvena je pojmovna in pravna enakovrednost terminov v različnih jezikih: izziv namreč ni le prevajanje preprostih »besed«, temveč usklajevanje pojmov v različnih jezikih;
- standardizacija zahteva poglobljeno obravnavo izhodiščnega termina in njegovega prevoda z vidika leksike, semantike, etimologije, morfologije, skladnje in primerjave;

- učinkovita čezmejna standardizacija mora temeljiti na strogi, preverjeni in čim bolj usklajeni metodologiji;
- čezmejno sodelovanje je ključno: jezikovne skupnosti lahko učinkovito sodelujejo z deljenjem skupnih orodij in postopkov, kar omogoča prihranek časa in prinaša vzajemno korist;
- pomembna je tehnična usklajenost, zlasti vzpostavitev skupne podatkovne baze, ki omogoča dostopnost in izmenjavo podatkov med ustanovami in uporabniki;
- sodelovanje med ustanovami iz različnih držav (Centralni urad za slovenski jezik, OSSIN, SLORI in ARLeF) omogoča razvoj sodobnega, enotnega in zanesljivega upravnega jezika, hkrati pa optimizira vire in skrajšuje čas priprave dokumentov.

Prenos terminov iz slovenščine v Italiji v furlanščino v Italiji: kaj storiti, kako ravnati

Pri prenosu terminov iz slovenščine v furlanščino je za kakovosten rezultat ključno upoštevati naslednje:

- 1) prenos ni le jezikovni, temveč tudi normativni proces;
- 2) sestaviti je treba delovno skupino strokovnjakov s področja prevajanja, jezikoslovja in upravnega prava, ki delujejo usklajeno;
- 3) korpus za obdelavo je treba določiti tako, da:
 - se upoštevajo že standardizirani slovenski termini za javne listine;
 - se preveri, ali že obstaja standardiziran prevod z enako pravno veljavo v Italiji;
 - se prepoznajo termini, katerih prevod v furlanščino je problematičen (npr. prevod ne obstaja v slovarjih; ne zajema pravno-upravnega pomena; je pojmovno nepopoln; potrebuje posodobitev ali dodatno razlago ipd.);
- 4) nujni sta strokovna standardizacija in potrditev: izbrane termine mora obravnavati strokovna delovna skupina, ki pripravi oblikovno in vsebinsko ustrezne rešitve;
- 5) priporočljiva je priprava čezmejnega glosarja, v katerem enemu pojmu praviloma ustreza en sam termin v vsakem jeziku, z enako pravno veljavo.

Prenos terminov iz slovenščine v Italiji v furlanščino v Italiji: česa NE SMEMO storiti

Pri prenosu terminov iz slovenščine v furlanščino moramo biti posebej pozorni na naslednje kritične točke:

- izogibati se je treba leksikalnim in morfosintaktičnim kalkom iz italijanščine;

- če ni potrjenega prevoda, se je treba izogniti ad hoc in subjektivnim rešitvam; uporabljati je treba standardizirane termine, ki jih oblikujejo strokovnjaki po preverjenih metodah;
- ne smemo zanemariti obstoječih podatkov in uveljavljenih terminoloških seznamov; novih izrazov ne uvajamo samovoljno, če že obstaja ustaljena in standardizirana terminologija;
- obravnava terminov v italijanščini in furlanščini ne sme biti površna; temeljito je treba analizirati zlasti njihov pravno-upravni pomen;
- ne uporabljamo narečnih oblik, lokalnih različic ali arhaizmov; upoštevamo standardni jezik;
- v furlanski prostor ne prenašamo pravno-upravnih pojmov, ki so značilni izključno za drug pravni red (npr. slovenski) in ne obstajajo v italijanskem sistemu.

Skupna trijezična standardizacija

V projektu CrossTerm smo želeli preizkusiti tudi neposredno skupno trijezično standardizacijo, torej delo s tremi jeziki v enem samem srečanju z eno delovno skupino.

Izhajali smo iz predpostavke, da bo tak pristop učinkovitejši in da bodo rezultati boljši.

V praksi pa se je izkazalo, da se delo hitro zaplete. Upoštevati je bilo treba dva različna pravna in institucionalna sistema (italijanskega in slovenskega) ter tri jezike – italijanščino in slovenščino kot čezmejna državna jezika ter furlanščino kot regionalni jezik. Zaradi teh dejavnikov je postalo delo skupin bistveno zahtevnejše.

Zato smo pristop prilagodili. Najprej smo delali z dvema jezikoma (italijanščino in slovenščino), z vsakim v obeh referenčnih okoljih (italijanščina v Italiji in Sloveniji, slovenščina v Sloveniji in Italiji). Nato smo posebej obravnavali še prenos iz italijanščine v furlanščino, pri čemer smo upoštevali, da je furlanščina vezana izključno na italijanski pravni in institucionalni okvir.

3.2 Standardizacija terminov s področja akademskih nazivov in poklicnih kvalifikacij: uvod

Projektne partnerji, ki se ukvarjajo s standardizacijo terminologije na različnih področjih, so že prej opozarjali na precejšnje jezikovne in vsebinske težave pri prevajanju, razlagi in usklajevanju terminov za akademske nazive in poklicne kvalifikacije med italijanskim in slovenskim sistemom.

Postopoma se je izoblikovala ideja, da pripravimo opisne (pojasnjevalne) prevode nazivov. Takšni prevodi so posebej uporabni v praksi – na primer pri obveščanju javnosti, v predstavitvah institucij ali na čezmejnih srečanjih.

Namen tega pristopa je zmanjšati nejasnosti in nesporazume, ob tem pa spoštovati pravne omejitve glede priznavanja in enakovrednosti tujih nazivov ter njihovega prevajanja.

Partnerji bodo vsekakor v končnem strateškem dokumentu predlagali tudi rabo nazivov v vseh treh projektih jezikih (italijanščini, slovenščini in furlanščini) v uradnih dokumentih, ki jih izdajajo pristojne ustanove na programskem območju.

Ob tem se je pokazala še potreba po skupnem jezikovnem okviru. Nekateri partnerji so namreč opozorili na »normativno vrzel«, zlasti v Italiji, kjer raba in krajšanje nazivov – tudi v ženski obliki – nista enotno urejena.

Terminološko delo zato ponuja praktične in dostopne smernice za jasno in dosledno rabo akademskih in poklicnih nazivov na čezmejnem območju.

Kaj smo naredili v projektu CT?

1. Partner, odgovoren za to dejavnost, je zbral predloge, vprašanja in dileme projektne ter pridruženih partnerjev, zlasti pridruženega partnerja AO17 – Oddelka za italijanistiko Fakultete za humanistične študije Univerze na Primorskem.
2. Nato je analiziral obstoječe vire. Pokazalo se je, da so številni italijanski nazivi (v italijanščini in italijanskem kontekstu) že prevedeni v furlanščino, medtem ko je bilo delo za čezmejni skupnosti (italijansko v Sloveniji in slovensko v Italiji) pomanjkljivo in nesistematično.
3. Sestavili smo dve delovni skupini: prvo za prevajanje iz slovenščine v italijanščino in obratno, drugo pa za nadaljnji prenos iz italijanščine v furlanščino.
4. V razprave smo vključili tudi zunanje strokovnjake (pravnike, strokovnjake za izobraževanje in usposabljanje ipd.). Zlasti je treba poudariti sodelovanje pridruženega partnerja AO7 – Oddelek za pravo, jezik, tolmačenje in prevajanje Univerze v Trstu.

Česa smo se naučili?

1. Italija in Slovenija imata na področju nazivov in poklicnih kvalifikacij popolnoma različna normativna sistema – ne le po vsebini, temveč tudi po zasnovi. Slovenija ima natančno urejeno zakonodajo z vrsto podrobnih predpisov, medtem ko v Italiji posebnega zakona, ki bi urejal rabo in obliko nazivov, ni.

Zato je raba v Italiji pogosto neenotna, s številnimi sopomenkami in različicami, v Sloveniji pa jasno določena in dosledna. Tudi v vsakdanji rabi je v Sloveniji opazna večja pozornost do posebnih vidikov pri uporabi nazivov.

2. Po evropskih in nacionalnih predpisih se nazivi praviloma ne smejo prevajati, temveč se morajo uporabljati v izvorni obliki, kot izhaja iz uradnih dokumentov (npr. diplome).

V praksi pa se pogosto prevajajo: to je lahko koristno in včasih nujno, da se tudi širši javnosti omogoči razumevanje kompetenc, spretnosti in znanja, ki se od osebe pričakujejo.

3. Enoten sistem za prevajanje nazivov ne obstaja, kar lahko povzroča zmedo, zlasti v čezmejnem prostoru.

4. Šole, univerze in druge ustanove, pristojne za podeljevanje nazivov in poklicnih kvalifikacij, izdajo, vsaj na zahtevo, dokument, ki potrjuje naziv ali kvalifikacijo v angleščini, vendar ne v manjšinskih jezikih, prisotnih na določenem ozemlju, in/ali v jezikih sosednjih držav.

Standardizacija terminov s področja akademskih nazivov in poklicnih kvalifikacij: italijanski sistem

1. V Italiji ni enotne ureditve za rabo akademskih nazivov in poklicnih kvalifikacij.

Vsak reguliran poklic ima svojo zakonodajo, ki določa pogoje za vpis v poklicni register in način opravljanja dejavnosti. Na primer: Zakon št. 247 z dne 31. decembra 2012 ureja odvetniški poklic; Zakonska uredba št. 139 z dne 28. junija 2005 ureja poklic računovodje; Zakon št. 3 z dne 18. januarja 2018 ureja zdravstvene poklice.

Starejši zakon – Zakon št. 262 z dne 13. marca 1958 – sicer ureja podeljevanje ter rabo akademskih in poklicnih nazivov, vendar samo določa, da se »akademski nazivi diplomiranih, vključno s častnim doktoratom, poklicnimi kvalifikacijami in nazivom svobodnega predavatelja lahko podeljujejo le na način in v primerih, ki jih določa zakon«.

Akademski nazivi, ki se pridobijo ob zaključku univerzitetnega študija, so urejeni po MU 270/2004.

2. Poimenovanja akademskih nazivov, ki jih določa Ministrstvo za univerzo in raziskovanje, sledijo strukturi univerzitetnega sistema na treh stopnjah: prva, diplomatska stopnja (L), druga, magistrska stopnja (LM) in doktorat (DR).

V praksi pa se pojavljata velika raznovrstnost in sopomenskost (npr. »laurea specialistica« namesto »laurea magistrale«).

Raba okrajšav ni sistematično urejena in se pogosto razlikuje glede na ustanovo ali kontekst. Na primer, okrajšave »LM«, »L.M.« ali »Lm« za »laurea magistrale« (magistrski študij) niso vedno enotno uporabljene v uradnih dokumentih.

3. Rabo nekaterih nazivov določajo poklicne zbornice, npr. »avvocato« ('odvetnik') v primerjavi z »dottore in giurisprudenza« ('diplomirani pravnik') ali »ingegnere« ('inženir') v primerjavi z »dottore in ingegneria« ('diplomant inženirstva').

Ženska oblika naziva ni vedno določena. Accademia della Crusca (italijanska ustanova za jezik in jezikovno normo) podpira rabo ženskih oblik, vendar ta v praksi ni dosledna.

4. Prisvajanje naziva ali nezakonito opravljanje poklica je kaznovano kazensko in disciplinsko.

498. člen Kazenskega zakonika predvideva denarno kazen za prisvajanje naziva oziroma za osebo, ki si »lasti akademske naslove, nazive, odlikovanja ali druge javne časti oziroma lastnosti, povezane z določenimi funkcijami, zaposlitvami ali poklici iz prejšnjega določila«.

Poleg tega lahko posamezne poklicne zbornice določijo dodatne kazni.

5. Priznavanje v tujini pridobljenih nazivov je v pristojnosti posameznih italijanskih univerz (ne pa enotnega organa na državni ravni). Kandidat s tujim študijskim naslovom vloži prošnjo na univerzo, ki izvaja podoben/primerljiv študijski program. Če je postopek uspešen, se konča z rektorjevim sklepom in kandidat pridobi ustrezen italijanski naziv (npr. univerzitetno diplomu). Postopek priznavanja ne predvideva priznavanja posameznih izpitov, saj je predmet priznavanja končni naslov (diploma) in ne posamezni vmesni elementi (izpiti, prakse ali druge obveznosti, predvidene v študijskem načrtu). Če po koncu postopka preverjanja naziv ni neposredno priznan, kandidat prejme odločbo oddelka z navodili za dopolnitev študija in pridobitev naziva po skrajšanem postopku (na primer z opravljanjem dodatnih izpitov). Če se kandidat odloči za dokončanje študija, se mora v 30 dneh vpisati v ustrezen program. V primeru popolne nezdržljivosti se lahko tuji naziv tudi ne prizna.

Standardizacija terminov s področja akademskih nazivov in poklicnih kvalifikacij: slovenski sistem

1. Nov slovenski zakon o strokovnih nazivih iz leta 2022 (Zakon o strokovnih, znanstvenih in umetniških naslovih – ZSZUN) je nadomestil zakon iz leta 2006 in temelji na klasifikacijskih sistemih ISCED in Classius P16, skladno z mednarodnimi standardi.

Zakon podrobno ureja podeljevanje in rabo nazivov, določa okrajšave in njihov položaj glede na ime (pred ali za imenom) ter omejuje rabo sopomenk in grafičnih različic, zato da se znotraj sistema ohrani čim večja doslednost.

2. V Sloveniji je dovoljena (in urejena) tudi raba nazivov v angleščini, kar spodbuja mednarodno mobilnost. Zakon pa ne predvideva podeljevanja univerzitetnih naslovov v italijanščini ali madžarščini, čeprav sta obe narodni skupnosti uradno priznani.

Naziv, pridobljen v tujini (tudi v Italiji), se lahko uporablja le v izvirni obliki, kot je zapisana v uradnih dokumentih.

Standardizacija terminov s področja akademskih nazivov in poklicnih kvalifikacij: kaj storiti, kako ravnati

1. Delati je treba po jezikovnih parih (npr. najprej slovenščina → italijanščina, nato italijanščina → furlanščina), ob upoštevanju obeh kontekstov (Italija, Slovenija).

2. Sestaviti je treba delovne skupine strokovnjakov iz obeh okolij (v Italiji, v Sloveniji), vključno s prevajalci, jezikoslovci in predstavniki institucij.

3. Analizirati je treba posebnosti nazivov v obeh pravnih redih, ob upoštevanju pravnega in institucionalnega okvira.

4. Kjer se sistema razlikujeta, je treba poiskati funkcionalne (razumljive, uporabne, skladensko ustrezne) ustreznice nazivov ali pripraviti jasne in nedvoumne opisne razlage.

5. Ločiti je treba dve ravni:

- naziv kot tak (pred ali za imenom, npr.: POZOR: »avv. Giovanna Bianchi« ≠ »odv. Giovanna Bianchi«;

- naziv kot pojasnjevalni element v povedi (npr.: »Giovanna Bianchi è avvocata → Giovanna Bianchi je odvetnica«).

6. Ko je prevod naziva nujen za razumevanje (čeprav ni predviden v zakonodaji), naj se navede v oklepaju, npr.: »dott. Mario Rossi, specialista in medicina interna« → »(dr.) Mario Rossi (dr. med., specialist interne medicine)«.

Po potrebi se lahko doda opomba (npr. pod črto) z dodatno razlago, da se izognemo morebitnim kaznim:

»Antonio Verdi (dr. med., specialist kardiologije)*«

* Medico chirurgo, specialista in cardiologia.

Standardizacija terminov s področja akademskih nazivov in poklicnih kvalifikacij: česa NE SMEMO storiti

1. Ne začnimo standardizacije brez predhodne analize izvirnega termina v njegovem institucionalnem in pravnem kontekstu. To lahko vodi do terminoloških netočnosti in napačnih ustreznosti
2. Vedno moramo upoštevati nacionalne pravne okvire. Vsaka država ima svoje pravne predpise in strokovna merila za poklicne nazive. Če se te razlike ne upoštevajo, lahko to ogroža pravno in institucionalno skladnost terminološkega dela.
3. Izogibati se je treba rabi nazivov, ki lahko povzročijo nesporazume, npr. v primerih paronimov (t. i. lažnih prijateljev): »dott.ssa Antonia Neri« → »*dr. Antonia Neri« (Antonia Neri ima v Italiji lahko le diplomo, v Sloveniji pa bi lahko sklepali, da ima doktorat).

Standardizacija terminov s področja akademskih nazivov in poklicnih kvalifikacij: drugi vidiki – priporočila

Po možnosti je smiselno predvideti testno fazo z javnimi ustanovami, univerzami in drugimi deležniki, da se preverita razumljivost in uporabnost standardiziranih terminov.

Po potrebi se lahko prevod naziva navede v oklepaju. Čeprav zakonodaja tega ne predvideva, je takšna rešitev včasih nujna za razumevanje kompetenc posameznika.

Dodatne informacije:

Povezava do glosarja: <https://crossterm.slori.org/vocabulary>

Odgovorni partner: **Slovenski raziskovalni inštitut / Istituto sloveno di ricerche - SLORI, Trst, Italija (info@slori.org)**

3.3 Standardizacija terminov s področja delovnega prava: uvod

Na območju štirih obalnih občin – Piran, Koper, Izola in Ankaran –, v katerih živi tudi italijanska narodna skupnost, se že vrsto let opozarja na težave pri prevajanju terminov s področja delovnega prava med slovenščino in italijanščino.

Te težave izhajajo iz razlik med slovenskim in italijanskim pravnim redom, ki so včasih tudi občutne. Posledica so lahko netočni, nenatančni ali celo zavajajoči prevodi. Pravni instituti, ki obstajajo v enem sistemu, v drugem pogosto nimajo neposredne ustreznice ali pa imajo drugačen pomen glede na pravni kontekst.

Neustrezen prevod na področju delovnega prava ima lahko konkretne posledice: od nespo-razumov v delovnih razmerjih in pri razlagi predpisov do neenakega dostopa do pravic ali zapletov v upravnih postopkih.

Cilj projekta je bil zagotoviti pojmovno skladnost s slovenskim in italijanskim pravnim okvi-rom ter omogočiti učinkovito prenašanje pomena v ciljni jezik. Izbrani termini tako bolje odgovarjajo komunikacijskim in informativnim potrebam pripadnikov italijanske narodne skupnosti v Sloveniji, ki jim želimo ponuditi razumljiva, ustrezna in uporabna jezikovna sredstva.

Ta potreba je še izrazitejša zaradi nedavnih demografskih sprememb na obalnem območju. V zadnjih letih se je namreč povečalo število italijanskih državljanov, ki se stalno naseljujejo v Sloveniji, zlasti v občinah Piran, Izola, Koper in Ankaran. Na tem območju je namreč mo-goče dostopati do javnih storitev tudi v italijanščini. Iz tega sledi, da ustrezna terminologija pomembno pripomore k razumevanju informacij za vse italijansko govoreče uporabnike, tako za stalne prebivalce kot za nove priseljence.

Hkrati je bila standardizacija iz italijanščine v slovenščino zasnovana tako, da upošteva pot-rebe čezmejnih delavcev, z rešitvami, ki so skladne s zakonodajo v republiki Sloveniji in pov-sem razumljive slovenskim govorcem.

Kaj smo naredili v projektu CT?

1. Partner, odgovoren za to dejavnost, je pripravil seznam terminov za obravnavo v delovni skupini.
2. Ustanovljena je bila posebna delovna skupina, v kateri so sodelovali strokovnjaki za de-lovno pravo, prevajalci in jezikoslovci ter zaposleni na informativnih točkah in v službah za zaposlovanje.
3. Na vsakem srečanju so udeleženci analizirali podobnosti in razlike med italijanskim in slo-venskim pravnim sistemom glede posameznih obravnavanih terminov, nato pa razpravljali o možnih terminoloških rešitvah.

Česa smo se naučili?

1. Prevajanje terminov in pojmov s področja delovnega prava ostaja zahtevno in pogosto povzroča zmedo, zlasti v čezmejnem prostoru. Podobni instituti imajo lahko različna poimenovanja, instituti z enakim imenom pa lahko delujejo na različne načine.

Razlike med sistemoma se kažejo tudi na davčnem in socialnem področju. Posebej pereč problem za čezmejne delavce je dvojna obdavčitev: brez ustreznega usklajevanja ali dvostranskih sporazumov so lahko dohodki obdavčeni tako v Italiji kot v Sloveniji, kar povzroča dodatne obremenitve in zapletene upravne postopke.

2. V številnih primerih, ko so razlike med sistemoma pojmovne narave, je pogosto treba poseči po opisnih prevodih. Ti pomagajo naslovniku razumeti pomen, hkrati pa poskušajo ohraniti pravno bistvo pojma, ne da bi se pri tem ogrožala jasnost izražanja.

Vendar ima tak pristop tudi nekatere omejitve: opisni prevod se lahko zdi redundanten, komunikacijsko neekonomičen in včasih vključuje dodatna pojasnila, ki jih v izvirniku ni. Na podlagi tega lahko ponovno sklenemo, da pomanjkanje funkcionalnih ustreznic med italijanščino in slovenščino ne predstavlja le jezikovnih, temveč tudi pragmatične izzive.

3. Slovenski sistem je izrazito socialno usmerjen, bolj kot italijanski. Predvideva širši nabor socialnih pravic, nadomestil in denarnih prejemkov, vezanih na delovne ali družinske okoliščine.

Zato je terminološko usklajevanje pogosto problematično in nenatančno, večkrat pa zahteva opisne rešitve ali dodatne razlage, da se ohrani natančnost pomena. To potrjuje, da dobesedno prevajanje v čezmejnem prostoru ne zadošča.

4. Standardizacija je pokazala potrebo po razvoju skupnih orodjih, kot so glosarji in terminološke baze.

Delo bo treba zato nadaljevati, s tem pa podpreti tako prevajalce kot pravne strokovnjake, obenem pa izboljšati varstvo čezmejnih delavcev z večjo preglednostjo in primerljivostjo pravic, obveznosti in socialnih transferjev v obeh sistemih.

Standardizacija terminov s področja delovnega prava: italijanski sistem

1. Italijanski pravni okvir na področju delovnega prava je razdrobljen in večplasten. Temeljni viri so ustava Italijanske republike (zlasti člen od 35. do 40.), italijanski Civilni zakonik, ki ureja delovna razmerja, ter Zakon št. 300 z dne 20. maja 1970 («Statuto dei lavoratori», Statut delavcev), ki zagotavlja temeljne pravice delavcev na delovnem mestu.
2. Italijanski sistem predvideva različne vrste pogodb (za nedoločen čas, določen čas, krajši delovni čas, projektno delo, vajeništvo), pri čemer se pravila razlikujejo glede na sektor in kolektivne pogodbe. Varstvo delavcev med drugim vključuje ureditev disciplinskih in kolektivnih odpovedi, izplačilo ob koncu delovnega razmerja (TFR), nadomestila za materinstvo in bolezen ter zaščito pred diskriminacijo in nadlegovanjem. Pomemben je tudi Zakon št. 81 z dne 22. maja 2017, ki ureja samozaposlitev in delo na daljavo.
3. V zadnjih letih so različne reforme vplivale na delovno zakonodajo, med njimi tudi zakon o zaposlovanju (Jobs Act, 2015–2016), ki je pomembno posegel v pogodbe in odpuščanja, ter zakon o delu na daljavo (Zakon št. 81/2017 – Ukrepi za zaščito samozaposlitve in ukrepi za spodbujanje prožnosti pri časovni in prostorski ureditvi zaposlitve), ki je reguliral delo na daljavo. Te spremembe kažejo, da se delovno pravo nenehno prilagaja družbenim in gospodarskim spremembam ter novim oblikam dela.

Standardizacija terminov s področja delovnega prava: slovenski sistem

1. V Sloveniji je področje delovnega prava urejeno bolj enotno in centralizirano kot v Italiji. Temeljni zakonski akt je [Zakon o delovnih razmerjih \(ZDR-1\)](#), ki podrobno ureja delovna razmerja, dopolnjujejo pa ga številni podzakonski akti in sektorski predpisi.
2. Slovenija ima izrazito socialno in pokojninsko usmerjen sistem, ki vključuje širok nabor finančnih storitev, nadomestil in ugodnosti, povezanih s posebnimi delovnimi ali družinskimi okoliščinami. Zavodi za pokojninsko in zdravstveno zavarovanje upravljajo pokojnine, nadomestila za brezposelnost, sterševski dopust, bolniško odsotnost in poškodbe pri delu, pri čemer sistem na državni ravni deluje enotno, kar zmanjšuje razlike med različnimi sektorji.

Standardizacija terminov s področja delovnega prava: kaj storiti, kako ravnati

1. Oblikovati je treba interdisciplinarno in medinstitucionalno delovno skupino, ki jo sestavljajo strokovnjaki za delovno pravo iz obeh držav, prevajalci, jezikoslovci, svetovalci na informacijskih točkah, administrativno osebje pristojnih uradov itd.
2. Upoštevati je treba posebnosti obeh pravnih sistemov, predvsem razlike med njima, pojmovne specifičnosti in praktične potrebe uporabnikov.
3. Kadar med dvema sistemoma ne obstaja neposredna ustreznica, priporočamo, da se uporabijo opisni prevodi, ki jasno in jedrnato pojasnijo pomen ter preprečijo dvoumnost,

zlasti v primerih, ko bi lahko nastale težave pri razločevanju posameznih izrazov, predvsem pri podobnih, a ne enakih pojmi.

Hkrati je primerno, da se, kolikor je mogoče, ohrani jezikovna ekonomičnost, da ni odvečnih ali preveč zapletenih besednih zvez.

4. Vzpostaviti je treba sistem potrjevanja, ki vključuje različne strokovnjake (pravnike in prevajalce/jezikoslovce), ter mehanizem povratnih informacij uslužbencev uradov ali končnih uporabnikov. Nejasne ali problematične termine je treba ponovno obravnavati in poiskati ustrežnejše terminološke rešitve.

Standardizacija terminov s področja delovnega prava: česa NE SMEMO storiti

1. Ne uporabljamo samo jezikovnih ustreznic brez preverjanja pravnega konteksta.
2. Ne izvajamo standardizacije brez kratkih pojasnil, ki pojasnjujejo in utemeljujejo izbiro termina.
3. Terminov ne spreminjamo v »mini definicije«, saj to zmanjšuje berljivost.
4. Standardizacija ne sme biti odvisna od enega samega člana skupine; nujno je zagotoviti meddisciplinarno usklajevanje med različnimi sodelujočimi člani.
5. Zastarelih ali odvečnih formulacij iz zakonodaje ne prevzemamo mehansko (zlasti pri standardizaciji iz slovenščine v italijanščino), ne da bi preverili njihovo dejansko komunikacijsko vrednost.

Standardizacija terminov s področja delovnega prava: dodatni vidiki – priporočila

1. Prednost je treba dati najpogosteje rabljenim in najbolj problematičnim terminom, zlasti tistim, katerih pomen se med pravnimi redi razlikuje.
2. Upoštevati je treba institucionalno in akademsko trajnost z vključevanjem univerz, šol, poklicnih združenj in drugih pristojnih ustanov.
3. Terminologijo je smiselno povezati s stalnim izpopolnjevanjem, na primer s pripravo kratkih informativnih gradiv, tečajev ali e-novic, ki omogočajo širjenje znanja in sprotno izpopolnjevanje.

Dodatne informacije:

Povezava do glosarja: <https://crossterm.slori.org/vocabulary>

Odgovorni partner: **Comunità autogestita costiera della nazionalità italiana / Obalna samoupravna skupnost italijanske narodnosti, Koper, Slovenija (bilinguismo@cancostiera.eu)**

3.4 Standardizacija terminov s področja prostorskega načrtovanja in urbanizma: uvod

Projektne partnerji, ki so sodelovali pri standardizaciji terminologije na različnih področjih, so že pred začetkom del opozorili na pomembne težave – tako jezikovne kot pojmovne – pri prevajanju, razlagi in usklajevanju terminov s področja **prostorskega načrtovanja in urbanizma** med italijanskim in slovenskim pravnim sistemom.

Med delom se je še utrdila začetna zamisel, da je treba na čezmejni ravni zagotoviti zadostno število prevedenih terminov v slovenščini, italijanščini in furlanščini (vsaj petdeset). Osredotočili smo se predvsem na najpogostejše in najzahtevnejše izraze, ki se pojavljajo v dokumentaciji v zvezi z upravnimi postopki na tem področju. Cilj je bil olajšati delo javne uprave na lokalni ravni ter podpreti tudi druge strokovnjake, kot so novinarji, prevajalci strokovnih besedil in občani. Izbrane termine smo črpali s spletnih strani lokalne samouprave v Furlaniji - Julijski krajini ter, če je to bilo potrebno, tudi iz slovenskih virov.

Delo je potrdilo že znane systemske težave: neenotne prevode na občinski ravni, pomanjkanje posodobljenih dvojezičnih strokovnih slovarjev in težave lokalnih ustanov pri iskanju prevajalcev s specifičnim znanjem s področja urbanizma. V tem okviru je delovna skupina ponovno poudarila svojo podporno vlogo pri delu občin in drugih institucij – zlasti s terminološkim svetovanjem in spodbujanjem rabe skupnih jezikovnih rešitev.

Izhajali smo iz predpostavke, da je treba združiti strokovno znanje s področja obeh jezikov in pravnih sistemov ter poiskati rešitve, ki bodo sprejemljive za obe strani. Po eni strani smo analizirali in primerjali zakonodajne vire in pravna besedila, po drugi pa iskali tehnično in pravosodno gradivo, tudi s pomočjo spletnih virov. Tako smo lahko natančneje opredelili kontekst rabe in zajeli pomenske odtenke posameznih obravnavanih pojmov.

Ta pristop je omogočil omejitev dvoumnosti in nejasnosti, ki pogosto izhajajo iz razlik med pravnimi sistemi in otežujejo iskanje neposrednih ustreznih na čezmejnem območju. Pri tem se je pokazalo, da je prispevek področnih strokovnjakov ključnega pomena.

Projektne partnerji bodo v končnem strateškem dokumentu predlagali rabo terminov v vseh treh jezikih projekta (italijanščini, slovenščini in furlanščini).

Terminološko delo tako ponuja praktične in dostopne smernice za jasno, dosledno in pregledno rabo terminologije na področju prostorskega načrtovanja in urbanizma v čezmejnem prostoru.

Kaj smo naredili v projektu CT?

1. Partner, odgovoren za to dejavnost, je zbral predloge terminov za obravnavo in pripravil terminološko preglednico za delo na srečanjih delovne skupine.
2. Sestavljeni sta bili dve delovni skupini: prva za prevajanje med slovenščino in italijanščino, druga za nadaljnji prenos iz italijanščine v furlanščino.
3. Vsak partner in strokovnjak v skupini je analiziral termine ter predlagal možne prevedke, pri čemer je izpostavil že obstoječe prevode.
4. Pri delu so sodelovali tudi drugi strokovnjaki s področja urbanizma, arhitekture, geodezije, prava, prevajanja in terminologije. Delo je potekalo v duhu čezmejnega in interdisciplinarnega sodelovanja.
5. Pokazalo se je, da za kombinacijo slovenščina-italijanščina primanjkuje terminoloških rešitev, medtem ko je za furlanščino veliko italijanskih terminov že prevedenih. To pomeni, da je prevajanje znotraj istega sistema (italijanščina → furlanščina) lažje kot med dvema različnima (italijanščina ↔ slovenščina).

Česa smo se naučili?

1. Potrdili smo, da je interdisciplinaren in sodelovalen pristop, ki povezuje urbaniste, arhitekta, pravnike, geodete, geometre, prevajalce in terminologe, ključen. Le tako lahko učinkovito obravnavamo razlike med pravnimi sistemi in oblikujemo uporabne rešitve.
2. Ugotovili smo, da je potrebna poglobljena analiza pojmov. Kompleksne termine je treba razčleniti na osnovne sestavine, da se izognemo napačnim ali poenostavljenim prevodom in da zagotovimo ustrezen prenos pomena v oba jezika.
3. Pomembno je delo v obeh smereh (italijanščina → slovenščina in slovenščina → italijanščina), da bi se odzvali na konkretne potrebe prevajalcev v oba jezika, saj tako zasnovano delo omogoča večjo doslednost v dvojezičnih upravnih besedilih.
4. Opazili smo, da primanjkuje posodobljenih terminoloških virov, kot so dvojezični strokovni slovarji ali uradni glosarji, kar otežuje standardizacijo in usklajevanje med obema sistemoma.
5. Ugotovili smo tudi, da je premalo prevajalcev s specializiranim znanjem s področja urbanizma, zato imajo številne ustanove težave pri pripravi kakovostnih dvojezičnih dokumentov.
6. Potrdili smo uporabnost skupnega in preverjenega glosarja, ki bi lahko postal stabilno referenčno orodje za prevajalce, strokovnjake in javne uslužbenke ter bi izboljšal upravno komunikacijo v čezmejnem prostoru.

Standardizacija terminov s področja prostorskega načrtovanja in urbanizma: italijanski sistem

1. V Italiji postopke na področju urbanizma in gradnje praviloma vodijo občine. Poimenovanja in postopki se med občinami lahko precej razlikujejo.
2. Terminologija je zelo razvejena in kompleksna. Pojmi imajo pogosto več pomenov, ki so odvisni od upravnega in operativnega konteksta.
Opazili smo, da imajo v primerjavi s slovenščino italijanski termini pogosto širši pomen, zato jih je treba razčleniti, da zagotovimo natančen in dosleden prevod.
3. Prevajanje terminov na ravni občin ni enotno. Razlike med institucijami so lahko izrazite in povzročajo zmedo ali neenotne razlage.
4. Manjkajo posodobljeni dvojezični strokovni slovarji, kar otežuje standardizacijo in pripravo usklajenih besedil v večjezičnem okolju.

Standardizacija terminov s področja prostorskega načrtovanja in urbanizma: slovenski sistem

1. V Sloveniji številni postopki na področju gradnje in urbanizma niso v pristojnosti občin, temveč jih vodi upravna enota kot krajevno pristojen državni organ. Postopki in odgovornosti so zato bistveno drugačni kot v Italiji.
2. Razlike med pravnima sistemoma pogosto otežujejo iskanje neposrednih ustreznic med italijanskimi in slovenskimi termini.
3. Pokazala se je potreba po poglobljeni pojmovni analizi, pri kateri je treba upoštevati slovensko zakonodajo in postopke.
4. Ključen je bil prispevek slovenskih pravnih, terminologov, geometrov in geodetov, ki so pomagali razumeti slovenski sistem in predlagati ustrezne rešitve.
Hkrati pa se je pokazalo, da bi vključitev predstavnika upravne enote dodatno izboljšala delo, saj bi omogočila neposreden vpogled v upravne postopke.

Standardizacija terminov s področja prostorskega načrtovanja in urbanizma: kaj storiti, kako ravnati

1. Sestaviti je treba čezmejne interdisciplinarne delovne skupine strokovnjakov z dopolnjujočimi se kompetencami s področja urbanizma, arhitekture, geodezije, prava, prevajanja in terminologije, da se zagotovi celovit in usklajen pristop.
2. Izhajati je treba iz skupne terminološke preglednice, ki določa nabor obravnavanih terminov.
3. Predlagane ustreznice je treba utemeljiti z analizo pojmov v obeh pravnih sistemih (italijanskem in slovenskem), da se preprečijo napačne interpretacije ali zoženja pomena ter zagotovi konceptualna pravilnost prevodov.
4. Uporabljati je treba pravne, tehnične in pravosodne vire (tudi spletne), da se termini pravilno umestijo v kontekst in se zajamejo vsi pomenski odtenki.
5. Rezultate je treba sproti dokumentirati z natančnimi zapisniki, rednim posodabljanjem glosarja in zbiranjem referenčnega gradiva, s čimer se zagotovi sledljivost sprejetih odločitev in dogovorjenih rešitev.
6. Terminološke rešitve je treba potrditi skupaj s soglasjem vseh strokovnjakov, tako da bodo standardizirani termini dosledni in uporabni v javni upravi.
7. Ohraniti je treba prožen pristop in po potrebi poleg prvotno izbranih terminov vključevati tudi nove termine iz strokovne prakse. Tak pristop zagotavlja, da glosar odraža dejanske potrebe uporabnikov.

Standardizacija terminov s področja prostorskega načrtovanja in urbanizma: česa NE SMEMO storiti

1. Ne smemo se omejiti na uporabo dobesednih prevodov brez poglobljene analize pojmov. Napačnim interpretacijam se izogibamo tako, da vsak termin natančno odraža izhodiščni pojem (npr. lokacijska informacija = *certificato di destinazione urbanistica*).
2. Ne smemo prezreti razlik med pravnima sistemoma; treba je upoštevati razhajanja med italijanskim in slovenskim sistemom, da zagotovimo terminološke rešitve, ki so hkrati dosledne in uporabne. Uporabnikom je treba omogočiti izbiro ustreznega termina glede na kontekst (npr. **valore catastale** = *katastrska vrednost* v italijanskem sistemu / *posplošena vrednost nepremičnine* v slovenskem).
3. Ne zanemarjamo pomena posodobljenih pravnih in strokovnih virov. Terminološke odločitve morajo temeljiti na zanesljivih zakonodajnih, tehničnih in sodnih virih, ki omogočajo pravilno razumevanje in uporabo terminov (npr. *piano urbanistico comunale* = *piano regolatore comunale*).
4. Ne omejujemo se le na enosmerno prevajanje (samo italijanščina → slovenščina), temveč analiziramo termin tudi v obratni smeri (slovenščina → italijanščina), da bi ustregli potrebam prevajalcev in uradnikov v obeh sistemih.

5. Ne smemo podcenjevati potrebe po strukturirani in usklajeni metodologiji. Da bi zagotovili doslednost rezultatov in učinkovitost končnega glosarja, moramo slediti jasno opredeljenemu zaporedju korakov: analiza – primerjava – potrditev.

Standardizacija terminov s področja prostorskega načrtovanja in urbanizma: dodatni vidiki – priporočila

Že na začetku je treba imeti na voljo izvorna besedila, iz katerih so bili izluščeni termini, da jih lažje analiziramo in razumemo njihov kontekst rabe.

Termine je smiselno razdeliti po tematskih sklopih (npr. prostorski akti, gradbena dovoljenja, pravne omejitve), da so razprave bolj usmerjene in učinkovite ter da je organizacija glosarja preglednejša.

Vzpostaviti moramo orodja za skupno rabo dokumentov (skupne mape, spletne platforme, posodablajoči se glosarji), ki omogočajo takojšen in ažuren dostop vsem vključenim partnerjem.

Zagotoviti je treba kontinuiteto dela tudi po koncu projektov, da se ohranita terminološka doslednost in stabilnost v čezmejnem sodelovanju ter spodbuja stalno sodelovanje med strokovnjaki, prevajalci in javnimi uslužbenci.

Dodatne informacije:

Povezava do glosarja: <https://crossterm.slori.org/vocabulary>

Odgovorni partner: **Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina / Regione Autonoma Friuli Venezia Giulia, Trst, Italija (ufficio.sloveno@regione.fvg.it)**

4. Sklepi

Model za terminološko standardizacijo je temeljno operativno orodje za vse, ki se na čezmejnem območju Italija–Slovenija in širše ukvarjajo s terminološko standardizacijo, pa tudi za tiste, ki delujejo na področju toponomastike in promocije manjšinskih jezikov.

Združuje in sistematično predstavlja metodološka načela, operativne postopke ter konkretne izkušnje, pridobljene v projektu CrossTerm. Ponuja praktičen vodnik, ki ga je mogoče takoj uporabiti.

Njegova vrednost je dvojna. Po eni strani ponuja trdne teoretične temelje terminološke standardizacije, po drugi pa konkretne rešitve za specifične probleme, ki so se pokazali v praksi čezmejnega sodelovanja. Posamezna poglavja jasno kažejo, da enoten pristop ne obstaja. Metode in strategije je treba prilagajati posameznim tematskim področjem in jezikovnim kontekstom.

Za trajnost terminološkega dela je ključno, da se model aktivno uporablja, redno posodablja in dopolnjuje z novimi izkušnjami.

Model CrossTerm ni cilj, temveč izhodišče. Je metodološka osnova, ki jo je mogoče razširiti na druga strokovna področja, jezikovne pare in čezmejna območja s podobnimi izzivi večjezičnega institucionalnega okolja.

PRILOGE

V nadaljevanju objavljamo dve prilogi, ki povzemata rezultate dveh delovnih skupin, dejavnih v okviru projekta CrossTerm.

Prva (Priloga 1) predstavlja sklepe delovne skupine, ki se je ukvarjala z dvo- in večjezično toponomastiko na programskem območju.

Druga (Priloga 2) pa povzema delo skupine, ki se je ukvarjala s promocijo večjezičnosti in manjšinskih jezikov.

Čeprav vsebinska sklopa ne spadata neposredno na področje terminološke standardizacije, sta vključena v model, ker pomembno dopolnjujeta terminološko delo in predstavljata pomembno področje delovanja v čezmejnih in širše večjezičnih okoljih.

Večjezična toponomastika kot kulturna dediščina in orodje povezovanja

Čezmejna strokovna delovna skupina za prenos metodologij in praks standardizacije ter uvajanja večjezične toponomastike je obravnavala proces standardizacije večjezičnih zemljepisnih imen na obmejnem območju med Furlanijo - Julijsko krajino in Slovenijo. S primerjalnim pristopom so pravniki, jezikoslovci in zgodovinarji analizirali različne modele upravljanja toponomastike znotraj furlanske in slovenske skupnosti v Italiji ter italijanske skupnosti v Sloveniji. Pri tem so povezali pravne, jezikovne in kulturne vidike.

Izhajali so iz prepoznanja kulturnega in jezikovnega pomena zemljepisnih imen. Vzpostavili so plodno izmenjavo izkušenj in razmišljanj o dokumentiranju, sistematizaciji in promociji poimenovanj v italijanščini, slovenščini, furlanščini in istrskobeneškem narečju.

1. Kaj smo naredili

Delovna skupina je zbrala in primerjala dobre prakse treh vključenih skupnosti. Opredelila je različne oblike pravnega varstva manjšin, metode standardizacije in merila za uradno uveljavljanje dvojezičnih krajevnih imen. Posebno pozornost je namenila tudi jezikovnim pravicam teh skupnosti. Ob tem je spodbujala dialog med institucijami, skupnostmi in strokovnjaki. Cilj je bil razviti skupno upravljanje toponomastike in aktivne večjezičnosti kot sistemsko rešitev, del identitete in sredstvo medkulturnega povezovanja.

2. Izzivi

Glavni izzivi, ki jih je zaznala delovna skupina, so:

- razdrobljena zakonodaja in pomanjkanje skupnih smernic;
- različne pristojnosti institucij zaradi različnih modelov varstva manjšin;
- birokratske ovire in slabo usklajevanje med institucijami in stroko;
- težave pri uveljavljanju zgodovinskih hodonimov v manjšinskih jezikih;
- pomanjkljiva vključenost lokalnega prebivalstva v procese standardizacije;
- nevarnost, da toponomastika ostane le formalna obveznost brez dejanskega kulturnega vključevanja.

3. Dobre prakse

Za premagovanje prepoznanih izzivov delovna skupina predlaga izvajanje naslednjih dobrih praks:

- dokončanje normativnega urejanja in priprava skupnih smernic;
- krepitev čezmejnega sodelovanja in primerjalnega pristopa pravnih in jezikovnih modelov;
- povezovanje strokovnega znanja in kulturne občutljivosti;
- vključevanje lokalnih skupnosti v procese odločanja;
- oživljanje zgodovinskih in narečnih toponimov kot dela nesnovne dediščine;
- spodbujanje večjezičnosti tudi v prometni signalizaciji in javnih dokumentih.

4. Smernice za prihodnost

Razprave so pokazale veliko skladnost med kulturnimi, pravnimi in jezikovno-tehničnimi pristopi ter potrebo po njihovem povezovanju v celovit sistem.

Najprej se je izkazala potreba po nadaljnji implementaciji strateških ukrepov, usmerjenih v sodelovanje, krepitev dobrih praks in vzpostavitev skupne podatkovne baze dvojezičnih zemljepisnih imen, pa tudi po oblikovanju posebnega registra, namenjenega predvsem pripadnikom skupnosti. Pomembno je okrepiti izmenjavo izkušenj med furlansko, slovensko in italijansko skupnostjo, nadgraditi že pridobljene izkušnje na področju večjezične toponomastike ter spodbuditi vzpostavitev stalne čezmejne mreže za jezikovno upravljanje prostora, ki bi spremljala rabo toponimov in uresničevanje jezikovnih pravic. Ključno je nadaljevati pripravo politik za diseminacijo standardiziranih toponimov na podlagi skupnih smernic. Te morajo izhajati iz sodelovalnega procesa in po potrebi določiti skupna, znanstveno utemeljena merila za standardizacijo in uradno rabo toponimov, vključno z njihovimi lokalnimi različicami. Takšne smernice morajo spremljati usklajeni pravni in upravni instrumenti ter jasna operativna navodila za vzpostavitev dvojezične prometne signalizacije, pri čemer je treba zagotoviti enotnost in hkrati spoštovati lokalne jezikovne posebnosti. Pomemben vidik sta spodbujanje in promocija nesnovne dediščine toponomastike v standardnih in narečnih oblikah kot izraza identitete in kulturnega vira. Zato je nujno razviti jezikovno svetovanje in promocijske dejavnosti za lokalne skupnosti, da upravljanje toponomastike ne bo obravnavano le kot birokratska obveznost, temveč kot kulturna in sodelovalna dejavnost. To je pomemben del identitete in kulturni vir. Treba je razvijati svetovalne jezikovne storitve in dejavnosti za podporo lokalnim skupnostim. Upravljanje toponomastike ne sme biti razumljeno kot birokratska naloga, temveč kot kulturni proces. Stalen dialog med institucijami, skupnostmi in strokovnjaki mora postati ustaljena praksa. Le tako lahko zagotovimo prilagodljive in lokalno ustrezne rešitve. Smiselno je razmisliti o poskusni uvedbi rabe manjšinskih toponimov tudi na območjih, kjer formalno še niso priznani.

5. Sklepi

Dobre prakse, razvite v projektu CrossTerm, so lahko podlaga za širšo izmenjavo izkušenj o večjezični toponomastiki tudi v drugih okoljih z veliko jezikovno in kulturno raznovrstnostjo. Tak pristop spodbuja vključujočo, sodelovalno in dinamično podobo jezikovne krajine, ki odraža zgodovinski spomin in kulturno bogastvo prostora. Toponomastika ni le orodje za orientacijo ali simbol, temveč pomembno sredstvo, ki zagotavlja vidnost in omogoča promocijo manjšinskih jezikovnih skupnosti. S tem krepi njihovo prisotnost v javnem življenju in institucionalno priznanje. Uvajanje manjšinskih toponimov v javni prostor – v prometno signalizacijo, uradne dokumente in institucionalno komunikacijo – pomeni konkretno podporo jezikom, ki so sicer lahko potisnjeni v ozadje zaradi prevlade večinskih jezikov.

V tem smislu toponomastika postane strateško orodje za preprečevanje jezikovnega izumiranja. Manjšinskim jezikom in njihovim skupnostim omogoča dejansko rabo jezika in njegov prenos. Prispeva k jezikovni vitalnosti ne le z ohranjanjem preteklosti, temveč tudi s tem, da te jezike umešča v sodobnost in vsakdanjo funkcionalno rabo. Krepitev in standardizacija večjezične toponomastike nista le kulturna ali formalna naloga, temveč naravna posledica sodobne, aktivne jezikovne politike, katere cilj je zagotoviti preživetje in polnopravno prisotnost manjšinskih jezikov v evropskem javnem prostoru.

Komunikacija in spodbujanje večjezičnosti – Izmenjava izkušenj in dobrih praks pri promociji in širjenju jezikovne in kulturne dediščine

V okviru projekta Crossterm so si partnerji izmenjali metodologije in dobre prakse na področju celostnega komuniciranja, s posebnim poudarkom na strateški uporabi družbenih omrežij.

Poudarjen je bil pomen strukturirane, strateško podprte komunikacijske dejavnosti, usmerjene v spodbujanje večjezičnosti ter promocijo jezikovne in kulturne dediščine manjšinskih jezikov.

1. Kaj smo naredili

Skupne teme so zadevale:

- opredelitev strukture celotnega strateškega načrta s posebnim poudarkom na usklajevanju različnih sestavnih delov spletne in analogne komunikacije, kamor spadajo dejavnosti službe za stike z mediji, upravljanje družbenih omrežij, komunikacija in promocija institucionalnih dogodkov ter razvoj kampanj za jezikovno in kulturno promocijo;
- strateški razvoj komunikacije na družbenih omrežjih s poudarkom na metodologijah za identifikacijo in segmentacijo ciljnih skupin, procesih kreativnega oblikovanja vsebin in razvoja vizualne identitete, načrtovanju uredniških vsebin ter optimizaciji SEO.

Aktivna razprava med udeleženci je spodbudila izmenjavo izkušenj in opredelitev pristopov, ki jih je mogoče ponoviti in prilagoditi kontekstu različnih skupnosti.

2. Dobre prakse

To so glavni ukrepi, opredeljeni za doseganje ciljev institucionalnega komuniciranja na področju kulture:

- Učinkovito komuniciranje zahteva oblikovanje integrirane komunikacijske strategije, ki sinergijsko usklajuje različne razpoložljive instrumente in kanale, tako analogne kot digitalne. Posebno pozornost je treba nameniti uporabi sodobnega, dostopnega in vključujočega jezika, ki pritegne različne ciljne skupine in okrepi pozitivno percepcijo promoviranih aktivnosti, opredelitvi učinkovitih konceptov ter uporabi čustvenih in pozitivnih registrov. Bistveno je, da se vsako sporočilo posreduje jasno in da se ohranja visoka kakovost v vseh vidikih izvedbe različnih komunikacijskih dejavnosti.

- V kontekstu sodobne komunikacije so družbena omrežja ključno orodje za širjenje dosega dogodkov in krepitev odnosa s ciljnimi skupinami. Zato je bistveno pripraviti strategijo, prilagojeno različnim segmentom družbe, usmerjeno v široko in vsestransko komunikacijo. Ob ohranjanju prepoznavnosti in enotnosti je za vsako platformo – FB, IG, YouTube, TikTok – priporočljivo predvideti vizualno govorico, ki ustreza opredeljeni ciljni skupini ter prinaša izvirne, viralne, zanesljive in zelo privlačne vsebine. Ključno je ustvarjati stalno, prepoznavno in dosledno digitalno prisotnost. Uporaba sistema za takojšnje sporočanje WhatsApp lahko prav tako prispeva h krepitvi neposrednega odnosa s skupnostjo, saj olajša širjenje informacij in promocijo dejavnosti.
- Profesionalno upravljanje komunikacije zahteva večplastno, multidisciplinarno znanje. Zato je priporočljivo, da organizacija vzpostavi notranjo profesionalno komunikacijsko ekipo, ki jo dopolnjujejo zunanji svetovalci, specializirani za to področje. Ti lahko prispevajo specifično znanje in strateško vizijo ter učinkovito podpirajo organizacijo pri pripravi vsebinskih strategij, skladnih z zastavljenimi cilji, ter pri spremljanju podatkov za oceno učinka.

3. Sklep

Strateško in strokovno zasnovana komunikacija je ključni element za promocijo in uveljavljanje manjšinskih jezikov ter za povečanje prepoznavnosti kulturnih dejavnosti in rednega delovanja. Pri projektu Crossterm je bilo posebej poudarjeno, da so družbena omrežja z doslednim in prepoznavnim načrtom digitalne komunikacije učinkovito sredstvo za kulturno uveljavljanje jezikovnih skupnosti.